

Учуутал: Гурьева Валентина Николаевна

Оскуола: С.С.Суулускэй аатынан Сулэ орто оскуолата, Ньурба оройуона

Уруок темата: Олонхо этигэн тыла

Уруок тийбэ: бырайыак – уруок

Уруок бэлиэ тыла: Олонхо уус-уран тыла, ойуулуур-дьүһүннүүр ньымата
улбат ойбон курдук (өс хоһооно)

Үөрэтэр сыала: олонхо ойуулуур-дьүбуннуур ньымаларын хатылаабын,
олонхо тылын бэйэ айыытыгар туттарга уерэтии.

Иитэр сыала: Олонхо баай талым тылыгар интэриэһи кебутуу

Сайыннарар сыала: Уэрэнээччи толкуйдуур, тобулар, айар дьобурун
сайыннары.

Уэрэнээччи сыала: олонхо тылын ырытан, кини уратытын ейдеең, олонхо
олугун суруйарга туһаны.

Сүрүннүүр технология: белебунэн улэ, бырайыактаабын технологията.

Үөрэтии дэгиттэр дьайыылара:

- Билэр-көрөр үөрүйэх (познавательнай) - иһитиннэриилэри өйдөөһүн,
өйдөбүлгэ сөп түбэһиннэрэн түмүк таһаары, тэннээһин, майгыннаты,
тылы сөпкө туттуу, бэйэ санаатын этинии.

-Көңнөрүнэр үөрүйэх (регулятивнай) – бэйэ санаатын этэргэ боруобаланы,
онно ыарырҕатыыларын бэлиэтэнии, быһаары.

-Бодоруһар үөрүйэх (коммуникативнай) – учууталы уонна тэн
саастаахтарын кытта алтыһан үлэлири быһаарсы, уопсай быһаарыыны
ылыныыга сөпсөһүүгэ, сүбэлэһиигэ тийии.

-Тус санааны, сыһыаны сайыннарар үөрүйэх (личностнай)- бөлөбүнэн үлэбэ
сөпсөһүүгэ киири, сөптөөх тутгунуу нуормаларын, ирдэбиллэрин тутуһуу.

Туттуллар тэрил: учебник, экран, компьютер, видеослайдалар, проектор.

Уруок хаамыыта:

1. Тэрээһин чаас.(Уһугуннары,турукка киллэрии)

Учуутал: Аламай манан кунунэн айхал буоллун, кунду оһолор. Бугунну
бийиги уруокпут арыый да ураты уруок буолуоһа. (Слайд №1) Бу ребуу
таайдахпытына бугунну уруокпут тиэмэтин билиэхпит. Чэ эрэ, уруокпут
тиэмэтэ туох диэн эбитий? (Слайд №2)

Оһолор: Олонхо этигэн тыла.

Учуутал: Маладьыастар. Бугунну уруокпут бэлиэ тылын ааһахха эрэ.

(Слайд №3) Эьиги олонхо туһунан тугу билэбит? Быйыл ханнык олонхону
уерэппиккитий? Олонхо тылын тоһо этигэн тыл дииллэрий? Олонхо тыла
хайдаһый? Олонхо тыла-еёе тугунан баайый?

Оһолор: Олонхоһо ойуулуур-дьүбуннуур ньыма арааһа туттуллар. (Слайд
№4-5)

2. Сыалы-соругу тобулуу:

Учуутал: Кеннеру киби ылла да5аны олонхону суруйбутунан барыа дуо?

Олонхону суруйарбытыгар биьизхэ туох нааданый?

Ол аата бугунну уруокка биьиги тугу гынарбыт буолуой?

О5олор: ойуулуур-дьуьуннуур ньыма арааьын хатылыбыт, тизкискэ хайдах туттуллубутун бол5ойон керуехпут, бэйэбит суруйуубутугар туьаныхпыт.

Учуутал: Дьэ эрэ, биьиги бугунну уруокпут сыалын – соругун чопчулаатыбыт. (Слайд №6)

Учуутал: Бугун биьиги олонхо дьикти этигэн тылын-еьун далайыгар умсаахтаан, эппитигэр-хааммытыгар инэринэн, бэйэбит олонхо олугун суруйарга холонуохпут.

3. Бырайыак ис хобоонун ырытыьыы:

Учуутал: О5олоор, олонхо ханнык ойуулуур-дьуьуннуур ньымаларын эьиги билэ5ит? Дьэ оччо5о, билигин олонхону аа5ан, ханнык ойуулуур-дьуьуннуур ньыма туттуллубутун ырытарга холонуо5ун. Хас биирдии белеххе олонхоттон быьа тардылары биэрдим, ону бол5ойон аа5ын уонна ханнык ньыма туттуллубутун быьаарын уонна бу ньыма туьунан тугу билэргитин кэпсээн. (Карточкалары тунэтэр)

О5олор: Кэрчиги аа5аллар, ханнык ойуулуур –дьуьуннур ньыма туттуллубутун кэпсииллэр. (Слайд № 7-9)

Учуутал: Маладьыастар. Дьэ, аны билигин олонхо этигэн халыыптарын теье сепке туттарбытын билээри соруудахтары толоруоххайын. (Слайд № 10)

Учуутал: Маладьыастар. Аны билигин эпитети (уус –уран быьаарыыны) тутта уерэниэхпит. Бол5ойон керун уонна бэриллибит уус- уран быьаарыыны ханнык аат тылга сыьыаран туттуохпутун себуй? (Слайд №11)

Учуутал: Маладьыастар. Олонхо ессе биир этигэн ньыматынан дарбатан, дэмнээн этии диэтибит. Олонхо бухатыырын тас кестуутун хайдах курдук дэмнээн ойуулуулар эбитий, керуеххэьин. (Слайд №12)

4. Тиэмэни талыы:

1. Айыы бухатыыра.
2. Бухатыыр сирэ-уота.
3. Бухатыыр ата.

5. Беле5унэн улэ

Учуутал: Талбыт тиэмэ5итигэр олонхо этигэн халыыптарын туьанан олонхо олугун суруйарга холоно5ут. Белехтен биир худоуьунньугу тала5ыт, худоуьунньук талбыт тиэмэ5э иллюстрация онорор.

6. О5олор бырайыактарын кэпсэьиннэрэ.

7. Рефлексия.

Учуутал: Бугунну уроуктан туох сананы биллигит, туохха уерэннигит? Ордук тугу сэргээтигит? Туохха ыары5аттыгыт?

8. Сыаналаныы.

9. Тумук: Бугун ессе тегул айар талаан уолбат ойбоно – саха олонхотун тыла-еье куустээ5ин, модунун кердубут. Олонхо тылын сэттэ уон сэттэ сиедэрэьин, а5ыс уон а5ыс алыбын, туспа сокуонун, бэлиэ бэрээдэгин уерэтэн, ырытан, саныыр санаабытын сааьылаан этэрбитигэр, толкуйбутун толору этинэрбитигэр туьаныхпытын сеп.

Уруокпут манан тумуктэнэр. Кехтеехтук кыттыбыккытыгар махтал. Керсуеххэ диэри.

Ар5аһынан охсуллар
Ача куөх оттоох,
Үрдүк киһини
Өттүгунэн охсуллар
Үкэр куөх оттоох,
Кө5өн кус
Кө5үлүн түүтүн
Күөйэ соппут курдук
Күөх ньуо5у кырыстаах,
Бэдэр кыыл
Бэрбээкэйин түүтүн
Бэрийэ соппут курдук
Бэртиэмэ күөх сирэмнээх,

Хос куннаах
Сыста5ас сындаабыннаах,
Тар у5ааттарын
Таннарыта аспыт курдук
Татта5ар таныылаах,
Аарыма ойбоннору
Атахтабыннара алларбыт курдук
Арылхай харахтаах,
Туерт хаардаах бугулу
Туерутэ кеппут курдук
Туерт туерэн кемус туйахтаах,
Икки урун кемус чороону
Ерутэ тушпут курдук
Уелгу-суелгу кулгаахтаах,
Сэттэ быластаах
Сипсиэрдээх, нэлим хара сиэллээх,
То5ус быластаах
Долгуннаах, оночо кемус
кутуруктаах,
Сууруккэ септеех,
Уьунньукка уорбалаах ат сылгы
эбит.

Куртуйах нуо5айын курдук
Куударалаах бэскилээх эбит,
Эрэдэһиннээх үүн тизэрбэһин
курдук
Эрилкэй харахтардаах эбит,
Хара саһыл кутуругун
Харсыһыннара уурбут курдук
Халың хаастардаах эбит,
Кыһыл саһыл уор5атын
Сахсыйа оонньообут курдук
Кытархай имнэрдээх эбит,
Улуу тайах уллугун уңуо5ун
Умса туппут курдук
Уһун сыыйылла5ас муруннаах
эбит,

кыыл акымалын силиитинэн
Нарылаан оңорбут курдук
Чараас уостаах эбит

А5ыс салаалаах аал кудук

Баай хара

Аламай маңан

Күө5эл-нусхал

Сандал маңан

Хампа күөх

Суорба таас

_____былас биэкэйэр бииллээ5э,

_____былас дала буурай сарыннаа5а,

_____былас өрбөйөр өттүктээ5э,

_____тиит бастың чуулката баллырдаа5а,

_____тиит отто чуулкатын са5а уллуктаа5а,

_____тиит са5а илиилээ5э,

_____тиит са5а харылаа5а...

Киңкир хара _____ курдук

Киэң билсиилээх дьон эбит.

Хатарыылаах _____ тыаһын курдук

Хабыр5аччы сиэлэн кэллэ.

Хара _____ кутуругун

Харсыһыннара уурбут курдук

Хара хаастаах эбит.

Субуулаах _____ курдук

То5о кэстилэр.

Харалдыктан көппут

Хара _____ курдук.

Хассыылаах атыр _____ курдук

Хап-сабар экирэтэн тийиэн.

1. Белех

Хайдах, туох курдук, тье-хачча - Оттоох, кырыстаах
Мастаах, ойуурдаах
Уулаах, куеллээх
Хайалаах
Куннээх
Халлааннаах

1. Белех

Хайдах, туох курдук, тье-хачча - баттахтаах,
харахтаах,
хаастаах,
муруннаах,
уостаах,
сарыннаах,
илиилээх,
атахтаах...

2. Белех

Хайдах, туох курдук, теье-хачча – сиэллээх,

кутуруктаах

атахтаах

моонньулаах

харахтаах,

туйахтаах,

кулгаахтаах